

Χρήστος Χαρτοματσίδης

«Η "Lady Cortisol" του Μισέλ Φαίς είναι ένα ασυνήθιστο βιβλίο, με πρωτοποριακούς πειραματισμούς»

Επιθεωρούμε σήμερα την εισήγηση του συγγραφέα Χρήστου Χαρτοματσίδα στην εκδήλωση παρουσίασης της νουβέλας "Lady Cortisol" του Μισέλ Φαίς στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Κομοτηνής, όπως είχαμε στους

αναγνωστές μας υποσχεθεί, μιας και πρόκειται για ένα εξαιρετικό κείμενο κριτικής παρουσίασης, που «χτενίζει» λεπτομερικά την αφήγηση και αναδεικνύει πλευρές που λανθάνουν. Όπως π.χ., μεταξύ άλλων

που εκτενώς θίγονται στο κείμενο κριτικής του Χ.Χ., ο εσωτερικός διάλογος με τον φόβο για την ύπαρξη, όταν το τέλος της ζωής μπορεί να είναι κάθε στιγμή εκεί...Τ.Β.]

Ο Μισέλ Φαίς είναι γνωστός κι αγαπητός συγγραφέας στην πόλη μας. Έχει γεννηθεί στην Κομοτηνή και συνεχίζει την πορεία του στην Αθήνα. Υπεύθυνος των σελίδων του βιβλίου στην «Εφημερίδα των συντακτών», επιμελείται λογοτεχνικές σειρές και διδάσκει δημιουργική γραφή στην σχολή των εκδόσεων Πατάκη και στο Πανεπιστήμιο της Δυτικής Μακεδονίας.

Η νουβέλα του "Lady Cortisol" είναι το κινούμενο του βιβλίου που παρουσιάζουμε σήμερα. Πρόκειται για ένα ασυνήθιστο βιβλίο. Με πρωτοποριακούς πειραματισμούς τόσο στη φόρμα, όσο και στο περιεχόμενο. Κι όταν ήμελε φόρμα, δεν εννοώ μόνο τον τρόπο αφήγησης, τα διάφορα αφηγηματικά μέσα, που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, μα ακόμη και την ίδια οπτική παράσταση της γραφής, την εικόνα που θα αντικρίσει ο αναγνώστης. Στην ποίηση, ακόμη από τις αρχές του 20ου αιώνα, υπάρχει αυτή η τάση για τη διαφορετική παρουσίαση του κείμενου στη σελίδα. Αρχίζοντας από την κλιμακωτή διάταξη των στίχων, όπως π.χ. στον Μαγιακόφσκι, φτάνουμε σε πειραματισμούς όπως συμμετρική τοποθέτηση λέξεων στη σελίδα, δημιουργία κάποιου σχήματος ή παραστάσεων.

Στην πεζογραφία απαντώνται γίνονται τέτοιοι πειραματισμοί. Συνήθως εδώ οι προσπάθειες είναι είτε στον τρόπο αφήγησης είτε στη γλώσσα των ηρώων, ή του αφηγητή, με την ανάλογη ορθογραφία κ.λπ. Στον Μισέλ Φαίς έχουμε οπτική παρέμβαση που ξεφυλάει τον αναγνώστη:

Πρώτο: Στο κείμενο δεν υπάρχει ούτε μια παράγραφος. Είναι μονοκόμματα. Έχουμε μια στεφιλώτη παράγραφο 118 σελίδων. Δεν χωρίζεται σε ενότητες, ακολουθεί τη δική του εσωτερική ροή και παρόλο που δομείται ουσιαστικά πάνω σε ένα σχήμα ερωτήσεων – απαντήσεων, δεν υπάρχουν σημεία στίξης που να διαχωρίζουν τις δύο πλευρές. Αυτό είναι το δεύτερο στοιχείο που θα ξεφυλάσει τον αναγνώστη: Δεν υπάρχουν εισαγωγικά, ούτε παύλες για τον διάλογο. Το μόνο που βοηθάει στον διαχωρισμό είναι πως ο προφορικός λόγος – οι ερωτήσεις, όπως και οι απαντήσεις είναι με πλάγια γραφή, με italics. Οι σκέψεις της ηρωίδας είναι με κανονικά γράμματα, όλα μέσα στην ίδια μονοκόμματα ροή. Αυτό είναι το δεύτερο καινοτόμο στοιχείο στη νουβέλα.

Το άλλο ασυνήθιστο στοιχείο είναι το περιεχόμενο της νουβέλας. Δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη πλοκή, μια ιστορία που να εξελίσσεται, με αρχή, μέση και τέλος. Λέγονται πολλά, μάλιστα πάρα πολλά, μα αυτό δεν είναι το βασικό. Αν πρέπει με δυο λόγια να περιγράψω κανείς το περιεχόμενο, θα αρκαστεί να πει πως πρόκειται για ένα διάλογο, κι εδώ και πάλι θα συμπληρώσουμε –ασυνήθιστο διάλογο.

Στο θέατρο, βασικό στοιχείο του θεατρικού διαλόγου είναι η εναλλαγή ερωτήσεων – απαντήσεων, όπως και η εναλλαγή θετικής με αρνητική τοποθέτηση –δηλαδή ο ένας λέει «Ναι.», ο άλλος «Όχι!». Αν και στη σύνοψη –στην τελευταία σελίδα– αναφέρεται πως ο συγγραφέας «δια-

σταυρώνει τεχνικές, θεατρικού μονολόγου με υπαρξιακό θρήνηρ», εδώ ουσιαστικά έχουμε, έναν διάλογο, ένα παιχνίδι ερωτήσεων κι απαντήσεων, που διαμορφώνει και τη σχέση των δύο ηρώων και που μας δίνει πληροφορίες για την ηρωίδα τη Λαίδη Κορτιζόλη.

Για τον άλλον ήρωα δεν ξέρουμε τίποτα. Κι αυτό είναι κι ένα από τα κινήτρα του αναγνώστη. Όπως στα αστυνομικά μυστηριώδη διαδράματα με αγωνία για να βρούμε στο τέλος το κρυμμένο μυστικό, έτσι κι εδώ είμαστε περιεργοί να δούμε ποιος είναι αυτός που κάνει τις ερωτήσεις και που αυτό θα μας δώσει μια εξήγηση για την όλη υπόθεση. Δεν είναι τυχαία η φράση που έχουμε συνθέσει από το σενιά: «Εγώ κάνω τις ερωτήσεις!». Να κανείς ερωτήσεις σημαίνει πως έχεις την δύναμη με το μέρος σου και πως ο άλλος απολογείται. Στο κείμενο ανακαλύπτουμε τις διάφορες μορφές όλων αυτών των διαλεκτικά συνδεδεμένων ζευγαριών –του στόμου που ρωτάει και του υποχρεωμένου να απαντήσει. Μπορούμε να τις συγκρίνουμε με:

- την Εξουσία από την μια και τον Πολίτη από την άλλη,
- τον Ανακριτή και τον Υπόπτο,
- τον Ψυχαναλυτή και τον Ασθενή του,
- τον Ιερέα και τον Εξομολογούμενο,

Ένα άλλο ασυνήθιστο στοιχείο είναι το περιεχόμενο της νουβέλας. Δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη πλοκή, μια ιστορία που να εξελίσσεται, με αρχή, μέση και τέλος. Λέγονται πολλά, μάλιστα πάρα πολλά, μα αυτό δεν είναι το βασικό. Αν πρέπει με δυο λόγια να περιγράψω κανείς το περιεχόμενο, θα αρκαστεί να πει πως πρόκειται για ένα διάλογο, κι εδώ και πάλι θα συμπληρώσουμε –ασυνήθιστο διάλογο

Είπα πως πρόκειται για ασυνήθιστο βιβλίο. Που δεν έχει για σκοπό να ταξιδέψει ανώδυνα τον αναγνώστη, μα να τον προβληματίσει. Που ξεπερνάει την καθιερωμένη φόρμα κι επιβάλλει τη δική του! Για τη φόρμα δεν υπάρχουν κανόνες, δεν μπαίνει σε καλούπια. Αρκεί να φέρει τη συγκίνηση, την χαρά της αισθητικής απόλαυσης. Οι ιδέες πρέπει να περάσουν μέσα από το συναίσθημα για να φτάσουν στον εγκέφαλο. Γίνεται και το αντίθετο –οι ιδέες να αφυπνίσουν το συναίσθημα. Ποιο δρόμο θα ακολουθήσει το έργο, το επιλέγει μόνος του ο κάθε καλλιτέχνης

Οι ερωτήσεις αρχίζουν απλές και γίνονται όλο και πιο περιπλοκές, μετά και πάλι ελαφραίνουν, ανάλογα με την διάθεση του εξεταστή. Τις έχω καταγράψει: και θα αναφέρω κάποιες από αυτές για να έχετε μια ιδέα για την όλη κατάσταση:

Η πρώτη ερώτηση είναι σχεδόν αθώα: Ζείτε μόνη ή με τους γονείς σας; Μετά ακολουθούν: Παρακολουθείτε ειδήσεις, σας ενδιαφέρει η επικαιρότητα; Κοιμάστε εύκολα ή δύσκολα; Συνθίζετε να κρατάτε ημερολόγιο; Σας αρέσει να αποτυπώνετε τις μέρες σας και τις νύχτες σας; Ακολουθεί μια πιο δύσκολη ερώτηση, που μπαίνει πιο βαθιά κι αγγίζει τις πιθανές φοβίες του στομίου: Έχετε σκεφτεί ποτέ, το ενδεχόμενο να σας αφήσουν για κάτι παντελώς άσχετο με σας, να σας συνδέσουν με κάτι αδιόριστο, που δεν έχετε διαγράψει; Μετά, ο εξεταστής θέτει και πάλι μια αθώα ερώτηση. Παίζει δηλαδή βασανιστικά με το θύμα του εναλλάσσοντας το επώδυνο, με το ανώδυνο: Προτιμάτε να περπατάτε στην εσοχή ή στην πόλη;

Ο Ανακριτής σαν να μην μένει ικανοποιημένος από τις πραγματικά χειμαρρώδεις απαντήσεις του θύματος κι αρχίζει να επιμένει: Κάτι άλλο; Κάτι άλλο; Κάτι άλλο; Κάνει 11 φορές ρωτάει: για «κάτι άλλο»... Μέσα της η ηρωίδα αγανακτεί: Κάτι άλλο; Νισάφι. Πι αυτό μόνο κι εσύ απαντάς σε ερωτήσεις αδιάφορες, προσκατόρικες, κατακθόνιες. Σε ερωτήσεις που διγούν για απάντηση, ή λαχταρούν να μεταμορφωθούν σε άλλες ερωτήσεις.

Κάπου οι Ερωτήσεις του εξεταστή, υπερδέονται με τις ερωτήσεις που θέτει η ίδια στον εαυτό της, π.χ.: Τον φοβάστε τον θάνατο; Και πάλι ακολουθεί μια άσχετη ερώτηση: Συνήθως φτάνετε ωριότερα, ή είστε ακριβής στα ραντεβού σας; Πάλι σοβαρεύεται: Καταφεύγετε συχνά σε γέμισμα ή προσπάθειες πάντα να ήξετε την αλήθεια; Ποια είναι η πιο έντονη, ανεξίτηλη ερωτική σκηνή που έχει χαρακτηί στην μνήμη σας; Πώς φαντάζεστε τις τελευταίες σας στιγμές; Να σκεφτείτε ένα τίτλο για όλα όσα συμβαίνουν εδώ μέσα; Πώς νιώθετε μετά από τις ερωτήσεις μου;

- τον Κριτή δικαστή και τον Αποθγοούμενο,
- τον Ιεροεξεταστή και τον Αιρετικό, ή της καθηρομένου ως Μάγισσας,
- τον Συγγραφέα με τον Αναγνώστη,
- την Κριτική με τον Συγγραφέα

Μια σχέση που είναι Σάδο/ Μάσο – Αγάπης / Μίσους. Που οι δυο ηρωίδες τροφοδοτούν με την ύπαρξη και τα συναισθημά τους ο ένας τον άλλον. Μια σχέση αλληλεξάρτησης, όπου δεν μπορούν ο ένας δίχως τον άλλον. Γιατί τελικά και οι δυο ηρωίδες το απολαμβάνουν!

Σε κάποιο σημείο η ηρωίδα συμπεραίνει: «Απατάω τον εαυτό μου».

Πιστεύετε στον Θεό; Τον επικαλείστε σε κάποιες στιγμές;

Κι εκεί που νομίζουμε πως αυτή θα ήταν η τελευταία ερώτηση ακούθουθε!

Αν ήμουν ο γιος σας και ήμουν άρρωστος, ή ο πατέρας σας στα τελευταία του, θα με φροντίζατε;

Ακούθουθε και πάλι δύσκολη ερώτηση, μόνο που εδώ είναι τρεις ερωτήσεις σε μία:

Ποια είναι η σχέση με την μητέρα σας; Έχετε ή θα μπορούσατε να έχετε ομοσεξουαλικές εμπειρίες; Αν η κόρη σας ήταν έγκυος, πώς θα το αντιμετωπίζατε;

Εδώ πια ακούθουθε και μια άλλη, πραγματικά τελευταία ερώτηση, που δεν θα σας την πω, όχι για το ασπένζ, για γιατί θα την χρειαστώ λίγο μετά.

Συνολικά κάνει γύρω στις 30 (αν δεν έχω μεπερδέψει την αριθμηση) διαφορετικές ερωτήσεις. Δεν υπάρχουν τυχαίες. Κάποιες που μας φαίνονται περιέργες έχουν σχέση με τη δράση της Κορτιζόλης, (π.χ. για το πώς κοιμάται), μια που η πρωίδα αυτοαποκαλείται Lady Cortisol η corti.

Οι απαντήσεις άλλων ερωτήσεων εξηγούνται με τα επίπεδα της Οξυτοκίνης. Η πρωίδα κάποιες φορές, απαντάει και στο όνομα Οξυτοκίνη...

Πριν ακουθούθησουν οι ίδιες απαντήσεις υπάρχει η **επεξεργασία των ερωτήσεων στο κεφάλι της πρωίδας**. Πρόκειται για σχέδια, δικές της αναλύσεις επί του θέματος, δικές της επιπλέον ερωτήσεις που προκύπτουν από το βασικό ερώτημα, όπως:

- ποιος ήταν ο σκοπός της ερώτησης;
- αν πρέπει να απαντήσει ειδικά ή όχι;
- οι δυνατότητες για διαφορετικές απαντήσεις;
- πώς θα δώσει την καλύτερη εικόνα για τον εαυτό της κ.λπ.

Υπάρχουν όμως και θαυότεροι προβληματισμοί που ξυπνάνε από αυτές τις ερωτήσεις. Ή όπως λέει στη σελ. 115 «αυτά που ήθελες να ρωτήσεις τον εαυτό σου».

Κι ερχόμαστε πια στο στάδιο των απαντήσεων. Οι απαντήσεις είναι ποικίλες. Στην αρχή, στις πρώτες 2 ερωτήσεις, δίνει τουλάχιστον δυο διαφορετικές κι αντικρουόμενες απαντήσεις. Δεν έχει τόσο σημασία τι λέει η πρωίδα, σημασία έχει ο διάλογος. Αν κι έχουν πολύ ενδιαφέρον τα όσα λέει. Ακούθουθε το δικό της μυστικό μονοπάτι, τους διαισθητικούς παθώρινθους του εσωτερικού της κόσμου. Ο λόγος της χειμαρρώδης, για το παραμικρό μπορεί να παραθέσει τουλάχιστον δυο ή τρία επιχειρήματα, κάποια αντιφατικά. Μπαίνει σε λεπτές, ψυχολογικές λεπτομέρειες ανοίγει τα εσωχικά της.

Πολλές φορές επαναλαμβάνει συνειδητά κάποια στοιχεία, προσθέτοντας κατά περιόδους καινούργια και που αυτά επίσης επαναλαμβάνονται, **δημιουργώντας έτσι ένα σχεδόν ποικιλικό ρυθμό** στη ροή των λέξεων, κάτι που ήλπιω το καταφέρνουν, για να μην πω πως ελάχιστοι πεζογράφοι το γνωρίζουν κι επιδιώκουν να δώσουν στην αφήγησή τους, δηλαδή ρυθμό της ροής του λόγου. Που κι αυτό θέβασα εντάσσεται στην ιδιαίτερη φλογεχνική φόρμα της νουβέλλας του Μ.Φ. Παράδειγμα: *Κι αυτό έχει κάτι. Αφύλαχτο. Ναι αυτό. Πλήγωμένο. Κι αυτό. Αφύλαχτο και πλήγωμένο. Ναι, ναι. Αστεία αφύλαχτο και πλήγωμένο. Αστεία. Μια αστέια αφύλαχτη πηληνη.* (σελ. 113).

Οι ερωτήσεις είναι αφετηρία πολλών μικρών καταστάσεων, μυστικών, ιστοριών, ιδεών, παρατηρήσεων, συμπερασμάτων, αναμνήσεων, όλο αυτό το «δικαστήριο της μνήμης» όπως το λέει στην σελ. 96, που θέλει να μας εκμυστηρευτεί η λαϊκή Κορτιζόλη.

Κάποια στιγμή αναρωτιόμουν ποιο έχει μεγαλύτερη αξία για τον συγγραφέα, να προβάλλει τον διάλογο, ή να αφηγηθεί όλα αυτά που έχει μαζέμενα μέσα της η πρωίδα. Αυτό θα καθόριζε και το: Ποιο τελικά είναι η φόρμα, το περιτύλιγμα, και ποιο είναι το περιεχόμενο, το ουσιαστικό;

Μήπως αυτή η σχέση ανάκρισης – απολογισμού είναι μόνο αφορμή για τον συγγραφέα, για να μας πει όλη αυτή που θέλει, μέσα από τις απαντήσεις και τα εσωτερικά σχόλια της πρωίδας; Ή μήπως τα λόγια της πρωίδας με τις εξήγησης επινοήσεις, με τις ψυχολογικές αποκαλύψεις, τις διάφορες σκέψεις, συμπεράσματα κ.λπ. είναι μόνο το διασκευαστικό, το δόλωμα για τον αναγνώστη, που θα τον παραμυθιάσει για να διαβάσει με ενδιαφέρον το βιβλίο, μα το βασικό

Μήπως τελικά ο διάλογος είναι ανάμεσα στον Θεό και στην ψυχή; Ή ανάμεσα στον άνθρωπο και στη θείκη υπόσταση της ψυχής του, τον θεϊκό του εαυτό; Ένας δύσκολος διάλογος, που θυμίζει εφιάλη. Όπου στον ύπνο μας νιώθουμε πως πεθαίνουμε και προσπαθούμε απεγνωσμένα, να ζυγνήσουμε. Το πρωί έχουμε ξεχάσει τις λεπτομέρειες. Μας έχει μείνει μόνο το αίσθημα του άγχους... Και η παρηγοριά πως για άλλη μια φορά την γλιτώσαμε... πως πήραμε παράταση... Αναβολή... Μέχρι... τον επόμενο εφιάλη... Ή μήπως μέχρι τον επόμενο διάλογο της ψυχής μας, με τον Θεό;

θα παραμείνει η αντίθεση, η σύγκρουση Εξεταστή/εξεταζόμενου; Κι αυτό και πάλι είναι προσόν του βιβλίου, γιατί υπάρχει η απόλυτη συγκώνωση κι αλληλοσυμπλήρωση μεταξύ φόρμας και περιεχομένου.

Ένας τρόπος να ανταποκριθεί, ή μήπως να αμυνθεί η πρωίδα είναι να απαντάει στις ερωτήσεις με ερωτήσεις. Κι δεν πρόκειται μόνο για δήθεν διευκρινιστικές ερωτήσεις. Εδώ πια οι ρόλοι αλλάζουν. Το θέμα γίνεται θύτης. Δυστυχώς, απασχολημένη με το να απολαμβάνει τις δικές της απαντήσεις, η πρωίδα δεν επιμένει σε αυτή την τακτική. Έχει θρει όμως και μια άλλη, ίσως πιο αποτελεσματική: τη σιωπή. Γιατί οι απαντήσεις τη διακολλεύουν. Η αυτογνωσία συχνά φέρνει την κατάθλιψη. Οι παρενέργειες όμως από την «ανάρμωση απαντητική συμπεριφορά» είναι οι παρενέργειες της Κορτιζόλης. Κι αναρωτιέται στη σελ. 85 αν: «γίνεται να μην απαντήσει και να μην μεταμορφωθεί σε ανυπόφορη Lady Cortizol»

Στη σελ. 117, λέει: «όπως μαθαίνεις να τρως, να σφουδεύεις, να ντύσεσαι, να μιλάς, να σωμαίνεις, να χύνεις, να κλάεις, να ξεχνάς, να φθειςσαι, κυρίως αυτό να πεθαίνεις. Έτσι ακριβώς έτσι. Μαθαίνεις και να απαντάς!»...

Αν θα έπρεπε να χωριστεί το βιβλίο σε ενότητες, σίγουρα η κάθε ερώτηση θα ήταν η αρχή του κάθε νέου κεφαλαίου. Το κάθε ένα με την δική του λογική και ιστορία, με τις δικές του ηθικές λεπτομέρειες.

Και φτάνουμε στην τελευταία ερώτηση, που παραδόξως είναι ξανά η πρώτη, αυτήν με την οποία έχει αρχίσει το «παixνίδι»:

Ζείτε μόνη ή με τους γονείς σας;
Ο κύβλος κλείνει. Το φίδι έχει διαγκώσει την ουρά του. Τέλος των ερωτήσεων. Δεν έχουν σημασία οι ερωτήσεις, το τι ακριβώς ρωτάει. Ούτε οι απαντήσεις –τι ακριβώς θα απαντήσει! Το βασικό είναι να προβληματίζεσαι. Να γίνεται όλη αυτή η διεργασία. Κι έχουμε πια την εξέλιξη. Από το «Απαντώ [στον υπάρχω]», στην πράξη έχουμε φτάσει στο: «Προβληματίζομαι [στον υπάρχω]!»

Στην προτελευταία σελίδα λέει: *Αναγκάζσαι. Μαθαίνεις. Απαντάς. Ξ'*

αυτό που σε ρωτάνε. Σ' αυτό που σε ρωτάει Αυτός, με Α κεφαλαίο. Έτσι κι αλλιώς όλες οι ερωτήσεις καταλήγουν σ' αυτόν. Έτσι κι αλλιώς κανένας άλλος δεν σε ρωτάει. Κανένας άλλος όπως αυτός. Δεν υπάρχει ερώτηση δικός αυτόν. Κι όταν δεν υπάρχει ερώτηση –θέλετε να συνεχίσω; Ούτε ερωτηματολόγιο υπάρχει. Αυτός είναι η πρώτη ερώτηση. Και η τελευταία. Η ερώτηση της ερώτησης.

Μήπως τελικά ο διάλογος είναι ανάμεσα στον Θεό και στην ψυχή; Ή ανάμεσα στον άνθρωπο και στη θείκη υπόσταση της ψυχής του, τον θεϊκό του εαυτό; Ένας δύσκολος διάλογος, που θυμίζει εφιάλη. Όπου στον ύπνο μας νιώθουμε πως πεθαίνουμε και προσπαθούμε απεγνωσμένα, να ζυγνήσουμε. Το πρωί έχουμε ξεχάσει τις λεπτομέρειες.

Μας έχει μείνει μόνο το αίσθημα του άγχους... Και η παρηγοριά πως για άλλη μια φορά την γλιτώσαμε... πως πήραμε παράταση... Αναβολή... Μέχρι... τον επόμενο εφιάλη... Ή μήπως μέχρι τον επόμενο διάλογο της ψυχής μας, με τον Θεό;

Σίγουρα προκύπτει η ερώτηση για τον τίτλο της νουβέλλας και βασικά για την Κορτιζόλη. Αν και ιατρός, δεν θα μνω στα ιατρικά. Στη σελ. 84 ο συγγραφέας μιλάει λεπτομερώς για τη δράση της Κορτιζόλης, την ορμόνη του άγχους και του στρες. Δεν είναι τυχαίο που στο τέλος ακουμπάει τις παλάμες στο στην περιοχή των επινεφριδίων, απ' όπου εκκρίνεται η Κορτιζόλη. Οι τελευταίες σελίδες περιγράφουν ξεκάθαρα μια κρίση άγχους.

Στο βιβλίο όμως δεν υπάρχουν λεπτομέρειες για τη δράση της Οξυτοκίνης, που είναι το άλλο όνομα της κυρίας Κόρτι. Ένα από τα πολλή ονομαστά της, ή μήπως διαβάζεις, επιθυμείς, πτωχές του χαρακτήρα; Πρέπει να εξηγήσουμε πως η Οξυτοκίνη θεωρείται ορμόνη της αγάπης, που εκκρίνεται κατά τον οργασμό, που η έκκρισή της μετά τον τοκετό προκαλεί την ούσαση της μήτρας, για να σταματήσει η αιμορραγία και πως «βοηθά στη θεμελίωση μόνιμων δεσμών μεταξύ ερωτευμένων, μετά από τον ορχικό ενθουσιασμό που παρατηρείται σε μια νέα ερωτική σχέση...»

Είπα πως πρόκειται για ασυνήθιστο βιβλίο. Που δεν έχει για σκοπό να ταξιδέψει ανάδυνα τον αναγνώστη, μα να τον προβληματίσει. Που ξεπερνάει την καθιερωμένη φόρμα κι επιδιώκει τη δική του! Για τη φόρμα δεν υπάρχουν κανόνες, δεν μπαίνει σε καθούπια. Αρκεί να φέρει τη συγκίνηση, την χαρά της αισθητικής απόλαυσης. Οι ιδέες πρέπει να περάσουν μέσα από το συναισθημα για να φτάσουν στον γκέφαλο. Γίνεται και το αντίθετο – οι ιδέες να σφυρνίσουν το συναισθημα. Ποιο δρόμο θα ακουθούθησε το έργο, το επιπλέον μόνος του ο κάθε καλλιτέχνης.

Στην Τέχνη υπάρχουν πολλές διαστάσεις, πέρα από τις συνθησμένες. Κι αν το έργο οδηγεί, εκεί, στις άλλες διαστάσεις σίγουρα οι αναγνώστες για τους οποίους προορίζεται, για τους οποίους είναι γραμμένο, θα περιμύουν τον συγγραφέα τους εκεί.